

Otthon vagy lakógép

ÉPÍTÉSZET ÉS IPARMŰVÉSZET ÖSSZEFONÓDÁSA A WALTER RÓZSI-VILLÁBAN

Építészet, belsőépítészet, formatervezés és iparművészet számos alkotó életművében jár kéz a kézben. A Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ (MÉM MDK) gyűjteményei is az alapvetően építészeti fókusz mellett ugyanúgy reprezentálják több hazai alkotónak nemcsak építészeti, hanem a tervezés más területein végzett munkásságát is. Az intézmény új és egyben első kiállítóhelye, a Walter Rózsi-villa is olyan kiállítással nyitotta meg kapuit 2022 májusában Budapesten, a Bajza utca 10. szám alatt, amely tükrözi e szakterületek összefonódását. A *Szintér és Lakótér* –

Modern lakóházak Magyarországon 1928–1945 címet viselő időszaki nyitókiállítás (vezető kurátor: Ritoók Pál, kurátorok: Magyaróvári Fanni Izabella és Sebestyén Ágnes Anna) az 1936-ban épült Walter Rózsi-villát kontextusba helyezve, a két világháború közötti lakhatást – lakóépület-tervezést és otthonteremtést – mutatja be. A térszervezésében és építészeti formaképzésében rendszerint az eredeti állapotokat idéző, de a mai építőipari sztenderdeknek megfelelő szerkezetekkel és anyagokkal 2020 és 2022 között felújított villa¹ tudatos döntés nyomán nem lett enteriormúzeum, hanem a MÉM MDK kiállítóhelye és rendezvényhelyszíne. A mai funkcióknak megfelelő kortárs berendezés így élő kapcsolatban van a kiállított, műtárgy státusú bútorokkal és iparművészeti tárgyakkal.

Tradicionális, modern és kortárs – a Walter Rózsi-villa egykori és mai berendezése

A villa építésze, Fischer József a memoárjában úgy emlékezett vissza, hogy Walter Rózssal és férjével, Radó Gézával először „*rokokó bútorokkal berendezett lakásukban*” beszélgetett a megbízásról, ahol a megrendelő házaspár jelezte, hogy amint Fischer láthatja, nekik már „*kialakult ízlésük van, modern házba nem illenek be ezek a bútorok*”² Fischer ennek ellenére minden ízében modern villát tervezett a megrendelők és kislányuk, Radó-Walter Marika részére. Fischer szerint ez végül mégsem okozott csalódást, hiszen, ahogy írta: „*a csaknem kész épületbe mentem egyik reggel. Amikor a hallba léptem, a művésznő hozzám futott, átölelt, megcsókolt, és elmondta: amikor tegnap este megérkezett [feltehetőleg külföldi vendégszerepléséből – M. F. I.], rögtön látni akarta a házat, a kert felőli látványra örömeiben sírva fakadt.*”³ Walter Rózsiék tehát idővel bizonyára megbarátkoztak a modernizmussal, azonban a házat tradicionális ízlésű, neobarokk bútorokkal rendezték be. Ezt a világot örökítették meg Seidner Zoltán műszaki fényképész 1936-ban készített fényképei,

A Walter Rózsi-villa utcai frontja, Budapest VII. ker., Bajza utca 10.
Építész: FISCHER József, statikus: PÉCSI Eszter | Street front of the Rózsi Walter villa, Budapest, 7th district, 10, Bajza st.

Architect: József FISCHER, structural engineer: Eszter PÉCSI | 1936
Fotó: Hack Róbert / Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ (MÉM MDK) Digitalizációs Osztály, Budapest

amelyek a frissen felépült villa külső és belső kialakítását egyaránt rögzítették. Walter Rózsi és férje ezeket a berendezési tárgyakat még előző lakásukból hozták, így jött létre az a ma meghökkentőnek ható kontraszt épület és berendezése között, ami a két világháború közötti időszakban egyáltalán nem volt példa nélküli. A felújítás során azonban már korán megszületett a döntés, hogy a villa kiállítóhelyként és rendezvényhelyszínként kortárs belsőépítészeti kialakítást kap, a két világháború közötti korszakot pedig a nyitókiállítás fotó-, rajzi és tárgyyanaga mutatja be, a villa stílusa nyomán a modernizmusra fókuszálva.

A villa Seidner által fotózott belső világa ugyan ma már nem köszön vissza, viszont a felújítás során ezek a felvételek elsődleges forrásként szolgáltak az építészeti és belsőépítészeti elemek rekonstrukciójához. A MÉM MDK Fotótárában őrzött Seidner-féle üvegnegatívok nagy felbontású digitalizálásának köszönhetően ugyanis például olyan részletekre derült fény, mint az emeleti parketták lerakásának egykori módja, a hidegburkolatok mintázata és anyaghasználata, a korabeli nyílászárók, kilincsek és lámpatestek típusai. Eszerint a ház külső homlokzataira 1936-ban modern félgömb-lámpák kerültek, és az első emeleti helyiségek és a második emeleti szobák neobarokk cillárjaitól eltekintve a második emeleti lépcsőfordulóba és

a mennyezetre is modern falikar és mennyezeti lámpatest került. A 2020–2022-es rekonstrukció során az eredetivel megegyező vagy ahhoz nagyon hasonló típusú, az 1930-as években gyártott modernista lámpatestek kerültek a villába, kiegészülve olyan modern függesztékekkel, amelyek ugyanezt a világot képviselik. Az új funkcionak megfelelően ugyanakkor korszerű kiállítási világítás is helyet kapott a házban. A földszinti fogadóter a mai látogatói igényeknek megfelelően kortárs belsőépítészeti és technológiai megoldásokkal lett kialakítva. Az első emelet rendezvényterti funkcióját ugyancsak kortárs bútorok segítik, köztük a Magyar Formatervezési Díjat nyert *TILT* elnevezésű karfa nélküli, rakásolható szék, amelyet Lakos Dániel tervezett és a Balaton Bútorgyár kivitelezett.

Iparművészet a kiállításban

A *Szintér és Lakótér* című tárlat magát a villát helyezi fókuszba, hiszen a műtárgyanyag rendezésének fonalát a modernizmus hívószavai adják, amelyeket a villa tereinek eredeti funkcióival feleltettünk meg. A villa első emelete, az egykori szalon, társalgó és ebédlő a vendégfogadás, reprezentáció és egyben a család nappali tartózkodásának színtere volt. A harmonikaajtókkal egybenyitható nagy méretű és levegős tér hatalmas ablakokkal nyílik a kert

A Walter Rózsi-villa kerti homlokzata, Budapest VII. ker., Bajza utca 10. Építész: FISCHER József, statikus: PÉCSI Eszter

Garden front of the Rózsi Walter villa, Budapest, 7th district, 10, Bajza st. Architect: József FISCHER, structural engineer: Eszter PÉCSI | 1936

Fotó: Wachslér Éva / MÉM MDK Digitalizációs Osztály, Budapest

felé – ennek megfelelően kapta a teljes első emeleti tér a *nyitottság* hívószót. A kiállított fotó- és tervanyag szándékosan nem telepszik rá a térre – hagytuk érvényesülni az első emelet tágasságát és levegősségét. Erről a harmonika-rendszerű vagy eltolható nyílászárók gondoskodnak. A villában jelenleg látható nyílászárók mind újragyártott elemek, szerkezetük, színezésük és kilincseik azonban az eredetiket idézik.

A második emeleten, Radó-Walter Marika egykori gyerekszobájában, a *játék* hívószó jegyében a korszakban egyre inkább elterjedő reformpedagógiai irányzatok és a modernista gyerekszoba és gyerekbútor-tervezés kapcsolata kerül fókuszba. Az otthont, a gyerekszobát egy az 1930-as évekből származó állítható magasságú gyerekágy, míg az óvodai környezetet egy szintén korabeli óvodaszekrény idézi meg. Az óvodások méreteire szabott színes bútordarabot Preisich Gábor és Vadász Mihály építészek tervezték Preisich Rut, Preisich feleségének magánóvodája számára. A modern vonalú bútorok a babaházak világába is hamar begyűrűztek, amit a kiállítóterben egy korabeli modernista bababútorszett bizonyít.

A modernizmus legjellegzetesebb bútordarabjai kerültek a második emeleti dolgozószobába, amely a *munka* hívószó köré szerveződik. Radó Géza szobájáról nem maradt fenn archív fotó, de nem feltételezzük, hogy Radó csőbútor mellett végezte volna a munkáját. Nem így a villát tervező házaspár! A dolgozószobát a nyitókiállítás erejéig a tervezőknek, Fischer József építésznek és Pécsi Eszter statikusnak szenteltük, így került be központi bútoregyüttesként az a csővázás bútorszett, amelyet Fischer József használt építésként. A csővázás tervezőasztal valószínűsíthetően Fischer tervei alapján készült hazai kisműhelyben. A két Breuer Marcell-féle csővázás, a Thonet által B33-as és B34-es számmal forgalomba hozott, úgynevezett konzolos vagy lengőszék pedig azt a korszakot reprezentálja, amikor a később világhírnevet szerzett építész és formatervező Breuer Magyarországon tartózkodott. 1934–1935-ben pár hónapig ugyanis a hazai letelepedés gondolatával is foglalkozva Breuer Budapesten dolgozott közös irodában Fischerrel és Molnár Farkassal. Breuer távozása után a székek Fischer Józsefhez kerültek, és ma már a harmadik Fischer-generáció használja őket otthonukban.

Az egykori szalon a Walter Rózsi-villa első emeletén | Former salon on the first floor of the Rózsi Walter villa
Archív fotó: Seidner Zoltán, 1936 (MÉM MDK Fotótár, Budapest)

Walter Rózsi egykori hálószobája a *komfort* hívószót kapta. Belépve a látogatók tekintetét elsőként az 1937-ben elkészült zeneszékény ragadja meg. A kinyitható bútordarab részeit – felül gramfon, alul rádió – egy animáció mutatja be. Az Iparművészeti Múzeumból kölcsönzött tárgy tervezője, Bozzay Dezső az ipari formatervezők első generációjához tartozott, és a szomszédos házban lakott.⁴ A villa hálószobájában a zeneszékény mellett helyet kapott egy Bakos István tervezte acélrugós fotel is, amely a dolgozószobában

található csőbútorozattal mellett a korszak tervezőinek ergonomikus kialakítású bútorokra irányuló figyelmét illusztrálja. További tervek és fényképek a modern lakás adta kényelmet mutatják be.

A modernista tervezői és megrendelői kör egy meglehetősen szűk hálózat volt a korszakban, akik több esetben együtt is dolgoztak. Ennek köszönhető, hogy nevük egy-egy lakásbelső vagy akár egy bútordarab esetében is összefonódik: a kor legfoglalkoztatottabb textilművésze, Szabó Éva például Bakos István ülőbútorainak kárpitjait

A Walter Rózsi-villa egykori dolgozószobája

Former study in the Rózsi Walter villa

Fotó: Wachsler Éva / MÉM MDK Digitalizációs Osztály, Budapest

Gyerekágy részlete, kiállítva a Walter Rózsi-villa egykori

gyerekoszobájában. Tervező: ismeretlen | Detail of a child's bed, on display in the former children's room of the Rózsi Walter villa. Unknown designer 1930-as évek, fa, a teljes méret: 105x146x80 cm (MÉM MDK Múzeumi Osztály, Budapest)

Fotó: Wachsler Éva / MÉM MDK Digitalizációs Osztály, Budapest

A Walter Rózsi-villa egykori gyerekszobája. Az óvodaszékényt tervezte: PREISICH Gábor és VADÁSZ Mihály. Kivitelezés: BENDA József

Former children's room in the Rózsi Walter villa. Designers of the nursery-school cabinet: Gábor PREISICH and Mihály VADÁSZ. Producer: József BENDA

1930-as évek első fele, fa, 120x150x35 cm

Fotó: Hack Róbert / MÉM MDK Digitalizációs Osztály, Budapest

BAKOS István: Acélrugós fotel (részlet)
 István BAKOS: Easy chair with steel springs (detail)
 1935 körül, krómozott acél, bútorkárpit, a teljes méret:
 80x72x90 cm (magántulajdon)
 Fotó: Wachslér Éva / MÉM MDK Digitalizációs Osztály, Budapest

BREUER Marcell: B33 csövázás szék (részlet), egykor Fischer József tulajdonában. Kivitelezés: Thonet | Marcel BREUER: Tubular chair B33 (detail), whilom owned by József Fischer. Producer: Thonet | 1931, krómozott acélcső, vászon, a teljes méret: 84x45x62 cm (magántulajdon)
 Fotó: Wachslér Éva / MÉM MDK Digitalizációs Osztály, Budapest

BREUER Marcell: B34 karfás csövázás szék (részlet), egykor Fischer József tulajdonában. Kivitelezés: Thonet
 Marcel BREUER: Tubular chair with arm rests B 34 (detail), formerly owned by József Fischer. Producer: Thonet
 1931, krómozott acélcső, fa, vászon, a teljes méret:
 78x60x60 cm (magántulajdon)
 Fotó: Wachslér Éva / MÉM MDK Digitalizációs Osztály, Budapest

készítette. A művésznő Kaeszné Lukáts Kató grafikkussal együtt tervezte és kivitelezte a *Napraforgó* nevű textilmintát a harmincas években. 1936-ban megnyitott budapesti bemutatótermében pedig Breuer Marcell csővázás székei álltak.

A *higiénia és egészség* hívószavakkal fémjelzett fürdőszoba az archív fotó tanúsága szerint a villa minden bizonnyal legmodernebb helyisége volt. A modern fürdőszoba-berendezéssel ellátott és halvány türkizzöld csempével burkolt fürdőszobában még csővázás öltözőködöasztalka is helyet kapott, ami a villa más helyiségében elképzelhetetlen lett volna, ismerve a tulajdonosok ízlésvilágát. A csőbútor bár gyorsan elterjedt, a lakóhelyiségeket lassabban hódította meg, és még így is gyakran került csőasztalra csipketerítő, hogy oldja a bútor ridegségét. A kritikusokban többször felmerült a kórházi párhuzam, miszerint a csőbútor kórházi hangulatot áraszt. Az asszociáció a modern építészet esetében meglehetősen releváns, hiszen a friss levegő, napfény és mozgás kultusza részben a szanatóriummozgalomból táplálkozott, és a szanatóriumépületekről ismert napozóteraszok szerves részei lettek a modern lakóházaknak, hogy a lakók egészségét ezzel is támogassák.

Az egykori fürdőszoba a Walter Rózsi-villa második emeletén
Quondam bathroom on the second floor of the Rózsi Walter villa
Archív fotó: Seidner Zoltán, 1936 (MÉM MDK Fotótár, Budapest)

BOZZAY Dezső: Koncertszekrény – 31850 / 1850 Philips Ultra Szuper
Dezső BOZZAY: Music cabinet – 31850 / 1850 Philips Ultra Szuper
1937, fa, krómozott fém, 109x62x41 cm (Iparművészeti Múzeum, Budapest)
Fotó: Hack Róbert / MÉM MDK Digitalizációs Osztály, Budapest

A két világháború között kibontakozó modernizmus alapjaiban formálta át azt, ahogyan az otthonról, a lakásról gondolkodunk. A Walter Rózsi-villába látogatók nem csupán azt tudhatják meg, hogyan élt egy opera-énekesnő és családja a harmincas évek Budapestjén, hanem képet kapnak a korszak lakhatási helyzetéről is. A tárlat azt is érzékeltetni igyekszik, hogy a korabeli társadalom szinte minden rétegét érintették azok a problémák, amelyekre a modernista tervezők igyekeztek megoldásokat kínálni. A villában kiállított tervek, fotók és tárgyak ezért nem csupán egy letűnt kor emlékei, hanem egy máig tartó folyamat korai lenyomatai.

MAGYARÓVÁRI Fanni Izabella
és **SEBESTYÉN Ágnes Anna**
művészettörténészek, a kiállítás kurátorai

(Színtér és Lakótér – Modern lakóházak Magyarországon 1928–1945. Walter Rózsi-villa, a MÉM MDK kiállítóhelye, Budapest, 2022. május 18. – 2023. május 21.)

1. A felújítás tervező építésze: Kokas László, belsőépítésze: Bódiné Kersner Katalin, kivitelezője: LAKI Zrt., megbízója: Magyar Művészeti Akadémia.
2. Fischer József emlékezése 1972–1974-ből. In: Hajdú Virág – Prakfalvi Endre (szerk.): *Lapis Angularis I. Források a Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményéből* – Hauszmann Alajos, Maróti Géza, Kozma Lajos, Kotsis Iván, Borbíró Virgil, Fischer József, Gádosor Lajos. Budapest, 1995, 319.
3. Uo.
4. A Philips számára tervezett koncertszekrény közeli párhuzama volt látható az *Art deco Budapest. Plakátok, tárgyak, terek (1925–1938)* című kiállításon 2022. április 12. és szeptember 25. között a Magyar Nemzeti Galériában.

A képeket köszönjük a MÉM MDK Digitalizációs Osztálynak és a Fotótárnak.